1)

AUTORE GIORGIO AUSENDA

LINGUA E NOM

Segun' cuma y parla, a Lanz inveci da dì shéndra, y dis la shéndri. 'Na wòlta y nawa a fa i rugazión quii da Lanz, che è püsée shtüpit da quii da Shcaria.

Un'espresión l'è 'pòru desèrt' inveci da di 'pòru fiöö' disum 'pòru desèrt' disum anca 'pòru shtrevacón'.

Shurnóm

Fiöö: A gh'ewa 'l Furtünàa, al Naa, y ga ciamawa, al Silviu, al Juanìn, la Shtéla, Erminiu, Hermànn, al Ri, che'l sa ciamawa Enricu, al Leunart, ma y ga ciamawa Nardu, e nüm fawum a pòshta a ciamal 'Maya mèrda', e l'òltru Ri, y ga ciamawa, al Picét. Al Bonometti, y la ciamawa Pepìn 'Maya móshk'.

I jént grant: la Marìn da piaza, la sa ciamava Maria e la Marin dal Naa, parchè 'l zò pa al gh'ewa nóm Naa, la sa ciamava Marianna, ma par miña ciamà al nóm intrék la sa ciamava cun quel shurnóm. Anca mi da pinína y ma ciamava Bibì. Chi a Shcaria ga n'ewa ishì.

Al Pèpp di Niamar (al sò pa al sa ciamava Bartulumée, inveci y la ciamava Niamaréta), y la ciamava al Bursa parchè al zegüitava a parlà da miłión e miłión. Wün che'l gh'ewa nóm Lisandru, y ga ciamava Shòtt. Al Martin Maiya y ga ciamava 'l Cùwa.

Al Piciu Maiya sa ciamava Vitòriu, y ga ciamawa 'l Piciu da shurnóm. Al 'Sensa büsék', l'eva tan' magru. Al 'Bagàtt', Duménik, e dòpu al Yàcum y la ciamawa 'Maku'. Al Fiurìndu al za ciamava Méliu, 'Fiurìndu matt' y la ciamava; y ga ciamawa anca Fòy. Y eva jent véc pusée da mi. L'Innocente Lanfranconi y la ciamawa al Piciu Chécu parchè l'ewa di Chéchi y diséwa. Al zò pa 'l sa ciamawa Francesco e y la ciamawa 'Chécu'. Domenico Piffaretti y la ciamava Ménik Bilidóy e 'l zò fredèl, che 'l za ciamawa Renzu, y la ciamawa 'Ranza' e 'n òltru sò fredèl che 'l sa ciamawa anca lüü Innocente [91], y ga ciamava 'Piciátt'. E quan' che quii fiöö lì y ewa pinìn, la sua mamm la diséwa: "Téñala, Renzu, téñala, nèh, che veñum là 'n Pañ e ta la fée là, là, che 'shì sa 'ngrasa i camp da mét jó i patati". E lüü 'l ga rishpundéwa: "Mi Mamm ma shcapa da cagà e la fu". E lée la ga disewa: "Téñala, téñala - parchè l'ewa tant' interesàda - che uramai sém là", che la

teñeva da cünt anca quéla ròba lì; la ga teñéwa lì la man parchè la gh'ewa pagüra che 'l la fass in sü la shtrada. "Ménik, pisa p[i]ü jó 'n curt, fala jó in d'una shcatula che la pòrtum là a Sannazée e ta vedarée che carlón che veñarà sü".

Gh'ewa 'l Niciu da Cajàk, al Petrilu Ciòt, al Caga michìn.

Al 'Patarina', al za ciamawa César. La Lüzìa da la Bètt y ga ciamawa 'Lüzìa', e Ürèli 'moshtra-cü' o anca 'l'ómm biótt', che'l za ciamawa Aurelio Carloni parchè al fawa vedé 'l cü a tüc i dónn che gh'ewa fö magari a wangà in primavéra, e lüü al nawa 'n puu in là e pö al tiràwa jó i bràk e pö 'l fawa: "Qwsh, qwsh". Al ga curéwa anca 'drée ai dónn quan' che y ewa a cercà sü cashtéñ. Y la séwa ma ga fawa nagótt. Al gh'éwa la dóna e i fiöö.

Dòpu a gh'éwa 'l Menelìk, che shtawa un puu föra dal paes in d'una ca 'n puu alta. Y ga ciamawa la réja dal Menelìk, e dòpu y g'ha ciamàa al Menelìk anca lüü, che'l gh'ewa na tusa, Urtensia la sa ciamawa, che y la ciamawa la Shpacapíciu. Nüm tusànn ridéwum che chisà cusa la fa quéla lì par ciamala quel shurnóm lì. La sua dóna y ga ciamawa la Taitù, parchè l'ewa 'nzéma al Menelìk in da shtu réja, e i jént y l'ewa batezada Taitù.

Dòpu la mia Mamm la m'ha cüntàa sü quan' che l'è viñüü a ca 'n licenza da suldàa, e'l za la dava d'intent cum'è da shur [92], parchè l'eva vishtìi da suldàa, e y ga dumandava: "Piciu, 'dess ta sée a ca?", e lüü 'l ga rishpundewa: "Oggi, oggi; oggi domani; e oggi dopo" parchè y ewa trii dì, cum'è fa vedé che chisà cum'è; l'ewa 'n puu 'n blagón, nüm ga ciamum ishì. Al za dava d'inténd da par lüü da shur. Y ga ciamawa al 'Blagón' a quél lì, al Piciu Blaga, parchè l'ewa 'n blagón. E la sua tusa l'è l'ishtésa quéla che la shta sü lì. La g'ha nóm Maria: par blagà la sa fa ciamà Mari, e y ga ciama la Gòss, da shurnóm.

L''Ulcelàsh' l'ewa wün che 'l fawa 'l pan in tém' da guèra. Sa ciamawa Nàrdu e al shtawa là tacàa a l'Altawall. Invéci da fa 'l pan al nava sempru jó a bef ihstu gris e i jént y reshtawa 'nvèrs parchè al pan al veñéwa pö föra ura di vündas ur dal furnu parchè lüü al shtawa sempru jó là e dòpu i jént y ga na disewa drée da tüc i sòrt, "Purcèll, vagabunt, lingeròtt, dizhmét da fa 'l lažarón e fa 'l pan in ura e in temp, quii ch'y t'ha batezàa 'Ulcelàsh' y è shtay brawi parchè ta sée pésh che quél".

Una dóna la sa ciamava Desulìna (Adele), y la ciamava Cücio. Y ga diseva: "'N duwa sé naya Cücio?" e lée ga rishpundéva. Quan' che y véñ sü pinìn, presempiu. Wün che l'è viñüü grant inséma da mi, sa ciamava Matéu, e y la ciamava al Matt. Un òltru sa ciamava Bèrtu e y ga ciamava al Bèrtu [93] zòpp, parchè al gh'eva 'na gamba 'n puu püsée cürta da l'òltra. Quéla lì l'ewa la famiglia dal Pepìn Maèra. Gh'ewa na tusa che l'ewa 'n puu izhgarelàda, y la ciamawa la Róssa. Chi 'shi y ga ciamawa nissün cul sò nóm, y ga ciamawa tüc cunt al shurnóm. Gh'ewa na famiglia che y ga ciamawa 'Chila'. Zu miña al parchè. Gh'ewa wün che y ga ciamawa Rai, al za ciamawa Serafìn. Wün che y ga ciamawa Vìjil, al sa ciamava Lüìs, e l'òltru al sa ciamawa Antunìn, y ga ciamawa Baròni. I sö surèll y ewa tüc béi, i fawa 'zhgarelà i juwinòtt a 'nak inzéma. Wüna y ga ciamawa la 'Maria di ball' parchè y g'ha day sés riwultelàt. G'ha shparàa 'l Martèlli sés cólp da riwultèla e pö al za shparàa anca lüü e pö l'è nay 'n presón.

Al Tita Shtrémbu, y ga ciamava, l'eva 'n ómm, parchè al nava un puu shtrémbu, un puu shtrevacàa. Menelìk parchè shtava fö 'n d'una ca da par lüü che l'eva cum'è 'na réja föra dal paes, e y ga ciamava Menelìk. Dòpu, lasum vedé, 'na dóna che la sa ciamava Maria, y la ciamava (29) 'Maèra' [95]. Ga n'éwa tanti da Marìi, öh, da Marìi ga n'è cént. Ga n'è emò adèss sensa fin. E 'n òltru che'l sa ciamava Dante, che'l sa dava da 'ntent da véss chisà chi, y la ciamava 'capu' dal paés.

Nazàri ga n'ewa trii. Da Duménik ga n'ewa cinq, pö gh'ewa 'n Albertu e sett Jòrč. Adèss che l'è mort al Màiya, ga n'è pìü. Y ga ciamava Jòrč parchè gh'éwa al San Jòrč che'l brewàva 'l cavàll (al ga dava da béf). L'ewa un cavaliér, al San Jòrč. [94] Al dì da San Jòrč, che l'è d'aprìl; al piöf sempru quel dì lì. Da Michél ga n'ewa miña. Ga n'ewa wün che 'l nawa 'nj ir a vént i shtòff cunt al zac i' shpala. Al nawa dént e föra di ca a dik se y wureva 'n quai còss. Da Nicòla n'hu mai sentüü, e 'dèss y gh'è. Gh'ewa tanti Jüsèpp, da quii lì a gh'ewa bée 'n vündas o dódas. Gh'ewa tanti Ròsi, Ròsa, Rusina, e Ruséta, e gh'ewa i canzón anca:

Quando Rosa torna dal villaggio... (Vedi Canzón da cantà)

Y ga ciamawa 'i trii gatt da Wèrna' parchè y ewa pòk i jént. Quii da Repöñ y ga ciama 'i can da Repöñ', dopu y ga ciama 'i Bupp',

parchè a parlà y fa ishì: "Bu, bu, bu". Lanz 'i pulentón', Shcaria i 'buzzétt' parchè y gh'ewa tanti bòzzi da ledàm,[1] 'i gatt' da Wèrna, 'i umbrelàtt da Persura, 'i fasulàtt' da Persótt, 'i mazza-prèwat' da Laìn, i 'lapàc' quii da San Fedée parchè y següita a parlà.

A Shchiñan i 'zhgarelàa', chi sa parchè? Òshtan l'è 'quél da la dishfurtüna: dal dì sensa 'l sùu e da nòc senza la lüna'. A nawum là quan' che peshtawum i nus. Quìi da Cazashc 'i mazzafò', parchè y gh'ewa tanti pian' gross da fò e y a taiyawa jó, y següitawa a taiyai jó, e 'lura y diséva: "Pòri can, si pròpi 'i mazzafò', wi òltri". E quii da Véy y diseva i 'füshtéi', al zu pö miña quél par cus'è che y diseva 'i füshtéi'. Parchè la mia Mamm la m'ha mai dìi al mutif parchè y ga ciamawa ishì.

Quìi da Perla, che l'è 'n paés anca quél y a ciamawa 'i perlìn', "parchè tüc i pass, y fawa i buashìn", la mia Mamm in dal cüntàl la ridéwa, e nüm ridéwum anca nüm e 'ntant la shpiegawa pö pòk parchè la ridéwa anca lée: "Ma fìi di sü da quìi ròp che ma fìi rit anca mi". Quii da Lain 'i mazza-prèwat', parchè y ha cupàa 'n prèwat: "O Jesü-Maria, Martina, ma t'he sentüü che quii da Laìn y ha cupàa 'l prèwat? Y l'éwa cupàa in da la zhvòlta da Póza, y ha cupàa 'l prèwat".

---

[1] Un'altra versione datami successivamente era perchè c'erano tanti pozzi.